

III. ÚS 1624/12
III. ÚS 1624/12 ze dne 27. 09. 2012

Ústavněprávní požadavky na rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jana Musila, soudce Vladimíra Kůrky a soudce zpravodaje Jiřího Muchy mimo ústní jednání se souhlasem účastníků řízení o ústavní stížnosti stěžovatele P. K., zastoupeného JUDr. Eliškou Vranou, advokátkou v Praze 4, Na Hřebenech II 1718/8, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. února 2012 č. j. 11 Co 46/2012-66 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 2. května 2011 č. j. 34 EXE 1054/2011-20, spolu s návrhem na odklad vykonatelnosti napadených usnesení, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6, jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. února 2012 č. j. 11 Co 46/2012-66 se ruší.

II. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I. Ústavní stížností ze dne 20. 4. 2012 stěžovatel napadl a domáhal se zrušení shora uvedených rozhodnutí, přičemž tvrdil, že jejich vydáním došlo k porušení jeho základních práv ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), čl. 1 a čl. 10 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Současně stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odložil vykonatelnost ústavní stížností napadených rozhodnutí, což zdůvodnil tím, že je v současné době vystaven opakované represii ze strany soudem pověřeného soudního exekutora, neboť ten opakovaně vydává nezákonné příkazy k úhradě exekuce, což pro něj prý může mít existenční důsledky.

Z ústavní stížnosti a z příložených listin Ústavní soud zjistil, že Obvodní soud pro Prahu 6 (dále též jen "obvodní soud") ústavní stížností napadeným usnesením nařídil exekuci podle vykonatelného rozhodčího nálezu sp. zn. 7779/2009, vydaného dne 14. 12. 2009 rozhodkyní JUDr. Ilonou Šubrťovou, k uspokojení pohledávky oprávněné SMART Capital, a. s., se sídlem Hněvotínská 241/52, Olomouc, ve výši 8 390 Kč s příslušenstvím, smluvní pokuty ve výši 1 707 Kč a nákladů řízení. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel jako (druhý) povinný vedle (prvního) povinného T. I., odvolání, ve kterém namítal, že rozhodčí nález nemůže být exekučním titulem, neboť byl vydán na základě neplatně uzavřené rozhodčí smlouvy. Městský soud v Praze (dále též jen "městský soud") odvolání stěžovatele podle ustanovení § 44 odst. 7 věty druhé exekučního řádu odmítl ústavní stížností napadeným usnesením.

II. Stěžovatel nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu ohledně otázky platnosti rozhodčí smlouvy. Podle stěžovatele je předmětná rozhodčí smlouva neplatná, s jejím vydáním nesouhlasil a o důsledcích pro něj vyplývajících z rozhodčí smlouvy při podpisu smlouvy o úvěru nevěděl. Stěžovatel dále uvádí, že předmětnou smlouvu o úvěru uzavíral v postavení spotřebitele s přesvědčením, že z jeho strany jde pouze o závazek ručitelský, nikoli spoludlužnický. Obchodní podmínky byly sice k předmětné smlouvě připojeny, on však je osobou práva neznalou, v době podpisu této smlouvy byl v časové tísní, smlouvu si přečetl jen letmo a nevšiml si, že ke smlouvě jsou připojeny nějaké obchodní podmínky. Stěžovatel dále vytýká odvolacímu soudu, že se nevypořádal s jeho námitkou neexistence vykonatelného exekučního titulu, kterým měl být v daném případě rozhodčí nález, a to v důsledku absolutní neplatnosti rozhodčí smlouvy (resp. doložky), a s odkazem na judikaturu Ústavního soudu tvrdí, že odvolací soud měl napadené usnesení soudu prvního stupně zrušit.

Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení. Městský soud v Praze se nijak nevyjádřil, Obvodní soud pro Prahu 6 pouze odkázal na odůvodnění usnesení městského soudu. Vedlejší účastníci se svého postavení výslovně (SMART Capital, a. s.) či omisivně (T. I.) vzdali.

III. Ústavní soud se nejdříve zabýval otázkou, zda jsou naplněny předpoklady meritorního projednání ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu), přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas a že splňuje i ostatní formální náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud nezjistil nic, co by bránilo věcnému projednání ústavní stížnosti, přistoupil k přezkumu napadeného soudního rozhodnutí, a to toliko z hlediska porušení ústavně zaručených základních práv a svobod [čl. 83 a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy], načež shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

Jak Ústavní soud z odůvodnění napadeného usnesení městského soudu zjistil, tento soud odmítl stěžovatelovu námitku, která směřovala "k neplatnosti rozhodčí doložky", s tím, že ji "nelze považovat za argumentaci ve vztahu k (rozhodující) okolnosti, že exekuční titul nebyl vydán oprávněným orgánem v mezích jeho pravomoci". K tomu dodal, že by tomu tak bylo v případě, pokud by stěžovatel tvrdil, že mezi ním a oprávněnou k uzavření rozhodčí doložky nedošlo vůbec. To ovšem stěžovatel netvrdil a také ze spisu vyplývá, že k uzavření rozhodčí smlouvy mezi účastníky došlo. Současně dal za pravdu oprávněné, že danou námitku nelze v exekučním řízení přezkoumávat, a stěžovatelova obrana tak mohla spočívat pouze v podání žaloby na zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 a násl. zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

Obdobnou problematikou (v souvislosti s rozhodováním obecných soudů o nařízení exekuce) se Ústavní soud již zabýval ve svých nálezech ze dne 17. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 871/11, ze dne 26. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 199/11 a ze dne 3. 4. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2735/11 (ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu dosud nepublikovaných, dostupných na <http://nalus.usoud.cz>). V prvních dvou Ústavní soud vyslovil souhlas s názorem odvolacího soudu, že v rámci odvolání proti usnesení o nařízení exekuce nelze namítat jiné skutečnosti než ty, jež jsou rozhodné pro nařízení exekuce (tj. např. vykonatelnost exekučního titulu, pravomoc orgánu, který exekuční titul vydal, legitimaci účastníků nebo prekluzi práva vyplývajícího z exekučního titulu), jde-li však o posuzování otázky, zda v dané věci byl rozhodčí nález způsobilým exekučním titulem, vyslovil názor, že odvolací soud byl povinen zabývat se námitkami povinného, dotýkajícími se otázky pravomoci rozhodce, konkrétně jeho tvrzením, že žádanou smlouvu (a tedy ani rozhodčí doložku) s oprávněným nepodepsal (a tudíž jí ani nemůže být vázán); v souvislosti s

ustanovením § 15 odst. 2 zákona č. 216/1994 Sb. pak uvedl, že z něho nevyplývá, že otázku pravomoci již nelze zkoumat v exekučním řízení, a dodal, že účastník rozhodčího řízení nesmí být negativně dotčen rozhodčím nálezem, s jehož vydáním formou rozhodčí smlouvy nebo doložky dopředu nesouhlasil, a to ani tehdy, pokud byl v průběhu rozhodčího řízení pasivní a námitku nedostatku pravomoci rozhodce nenamítl.

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2735/11 pak Ústavní soud na straně jedné uznal, že soud v exekučním řízení nemohl zkoumat platnost smlouvy a přezkoumávat rozhodčí nález z hlediska jeho věcné správnosti, na straně druhé konstatoval, že pokud stěžovatelka tvrdila a prokazovala, že smlouvu s oprávněným vedlejším účastníkem nikdy nepodepsala, a tudíž jí nemůže být vázána, týkala se tato její námitka i rozhodčí doložky vtělené do smlouvy, a tím i přímo pravomoci rozhodce (viz bod 15). Z hlediska nyní souzené věci je především významná další úvaha Ústavního soudu, že - bez ohledu na námitku zpochybňující platnost celé smlouvy - ujednání o rozhodčí doložce ("STARLIFE, s. r. o., si vyhrazuje právo rozhodnout, zda se v případných majetkových sporech, které vzniknout při poskytování služeb, bude spor řešit ve správním řízení u ČTÚ nebo v rozhodčím řízení před rozhodcem, případně rozhodci, určenými dle Jednacího řádu a Poplatkového řádu vydanými Rozhodčím institutem v Praze..." - viz bod 9) neodpovídalo požadavkům kladeným judikaturou obecných soudů na rozhodčí doložky, neboť neumožňovalo transparentní výběr rozhodce [v daném ohledu Ústavní soud odkázal na usnesení velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, jímž došlo ke sjednocení rozhodovací praxe obecných soudů v otázce náležitostí a platnosti rozhodčích smluv bez přímého určení ad hoc rozhodce, i na svou "náleзовou" judikaturu verifikující náhled Nejvyššího soudu na transparentnost výběru rozhodce, konkrétně pak na nález ze dne 1. 11. 2011 sp. zn. II. ÚS 2164/10 (dostupný na <http://nalus.usoud.cz>) a také na nálezy výše uvedené (sp. zn. I. ÚS 871/11 a I. ÚS 199/11)]. Následně pak Ústavní soud vyvodil, že není-li spor rozhodován rozhodcem, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, nemůže být akceptovatelný ani výsledek tohoto rozhodování (viz bod 18), resp. že odvolací soud pochybil, nezabýval-li se otázkou pravomoci rozhodce spor rozhodnout a námitky v tomto směru vznesené zcela pominul (viz bod 19). Na doplnění možno uvést, že v již zmíněném usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 dospěl Nejvyšší soud k závěru, že neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení a odkazuje-li na „rozhodčí řád“ vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem.

Obdobná situace nastala i v souzené věci. Stěžovatel ve svém odvolání proti usnesení obvodního soudu, kterým byla proti němu a dalšímu povinnému nařízena exekuce, (mj.) s poukazem na citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 namítl, že rozhodčí nález nemůže být považován na vykonatelný exekuční titul, protože rozhodčí smlouva (doložka), na jejímž základě byl rozhodčí nález vydán, je neplatná, což zdůvodňoval tím, že byl vydán rozhodcem nikoliv určeným přímo stranami, ale jmenovaným Rozhodčí a správní společností, a. s., tedy právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona. Odvolací soud však danou námitku odmítl v podstatě jako irelevantní s tím, že nesměřuje vůči skutečnosti, že exekuční titul nebyl vydán oprávněným orgánem v mezích jeho pravomoci. To je však v rozporu s tím, co uvedl Ústavní soud v již citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2735/11, tedy že jde o otázku pravomoci rozhodce, kterou je odvolací soud povinen se (meritorně) zabývat.

Z uvedených důvodů Ústavnímu soudu nezbylo než konstatovat porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, ústavní stížnosti podle ustanovení § 82

odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jde-li o napadené usnesení městského soudu, vyhovět a toto rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil; jde-li o ústavní stížností napadené usnesení obvodního soudu, Ústavní soud ji odmítl podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů usoudil, že pro nápravu zásahu do ústavně garantovaných práv stěžovatele postačí zrušit pouze rozhodnutí odvolacího soudu, který při novém projednání opravného prostředku (odvolání) stěžovatele posoudí, zda výše jmenovaná rozhodkyně "disponovala" pravomocí spor rozhodnout.

Jde-li o návrh na odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí, stěžovatel jej odůvodnil nezákonným postupem soudního exekutora, jenž opakovaně vydal vadný příkaz k úhradě nákladů exekuce, s tím, že se jedná o represii vůči jeho osobě, která pro něj může mít existenční důsledky. Současně ale sám stěžovatel uvedl, že proti těmto příkazům podal námitky a že tyto byly soudem zrušeny. Navíc příčinou stěžovatelem uváděných existenčních potíží, jež v návrhu ani nejsou blíže specifikovány, má být (až) vadný postup soudního exekutora, nikoliv (přímo) napadená soudní rozhodnutí. Ústavní soud tak nezjistil žádný konkrétní důvod, proč by stěžovateli měla hrozit podstatná újma, a proto vykonatelnost napadených rozhodnutí neodložil.

Ústavní soud takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci, a účastníci řízení s tímto postupem vyslovili souhlas (§ 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 27. září 2012

Jan Musil v. r. předseda senátu Ústavního soudu